

דורית זילברמן לקרב בין מזרח ומערב - המוטו של הרב חוצין

לב חקק. איגרות הרב
שלמה בכור חוצין. ספריית
הלל בן-חיים. הוצאת הקיבוץ
המאוחד. 2008.

התרבות והספרות העברית על פי הנרטיב של הממסד הישראלי הייתה כל השנים הנרטיב האשכנזי, המזרח אירופי. התרבות והספרות ממוצא מזרחי עברה תחת המחיקון של הממסד. כששאלנו בתיכון למה מלמדים אותנו רק ספרות עם עקבות של יידיש בתוכה, ענו לנו לרוב שמאז תקופת הזהב בספרד ירד המזרח מנכסיו הרוחניים ולא נכתבה שם ספרות מעניינת. במשך השנים יוצרים וחוקרים של הספרות העברית, שנכתבה במזרח, עובדים וטורחים לגאול חומרים שנשכחו או הוסרו ועובדים כאנטי מחיקון. משתדלים למקם את החומרים שנגאלו במקום הראוי להם. פתאום צצות ספרות מזרחיות שחיו וכתבו בארץ, כמו שושנה שאבאבו, וכשאני אומרת פתאום, זה פתאומי רק לגבי הצעירים. מי שפעל במקביל אליה ידע גם ידע את יצירתה. ובאותה "פתאומיות" אנו נחשפים גם לרב העיתונאי, פרופ' לב חקק, יליד עירק, וחוקר מזה שנים את המרכז הרוחני של עירק מהמאה השמונה-עשרה ועד ימינו.

יהודי עירק כתבו בערבית ובעברית. מי שכתב בערבית כיוון לקהל המקומי, לא רק ליהודים. הכתיבה בערבית שיקפה את תשוקתם הן להיות חלק מהלאומיות העירקית והן לבטא נושאים אוניברסאליים. אנוור שאול, למשל, היה כזה, וגם שלום דרוויש וסמיר נקש, והם המשיכו לכתוב בערבית גם לאחר שהגיעו לישראל. אחרים, כמו שמואל מורה וששון סומך (שניהם זוכי פרס ישראל) פנו לחיים אקדמיים ולמחקר. שמעון בלס וסמי מיכאל המירו את כתיבתם לעברית והמשיכו לכתוב ספרות.

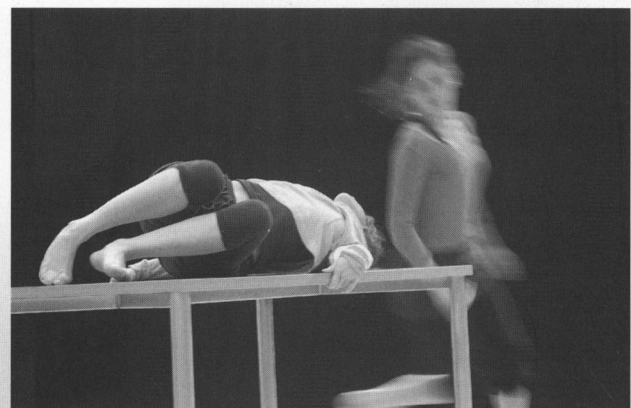
פרופ' חקק, אשר החל דרכו כמשורר, פנה גם הוא לכתיבה אקדמית ולמחקר, ותרם רבות לאנטי מחיקון, כלומר לתיקון הרצף ההיסטורי של ספרות ותרבות המזרח, בייחוד בספרו: "ניצני היצירה העברית החדשה בבבל" (מרכז מורשת יהודי בבל, 2003, 400 עמ').

חברי המשורר, שמת לפתע פתאום בשעת צהריים סתמית, בקיץ האחרון" [על דן צלקה].

הספר הוא כמו טור בעיתון, על אדם בודד בגיל מבוגר שמתנהל בתוך סיטואציה של אז מול עכשיו. התמונות אינן זורמות בהשלמה ובמתניות. הן מתריסות, כל הזמן יש געש במילים וטרוניה, שבתוך הנאמר הכול מוגש כמו ברוגע חיצוני, אך הפנימי - נוקב. הכתיבה בהירה ומובנת ללא התייפפות של ביטויים. חוויית הקורא באה מן הרעיון, מן המסר, ובמקביל מן הצורה הסגנונית המהירה והפרישה האידאית הזריזה.

י. סבן - חדר

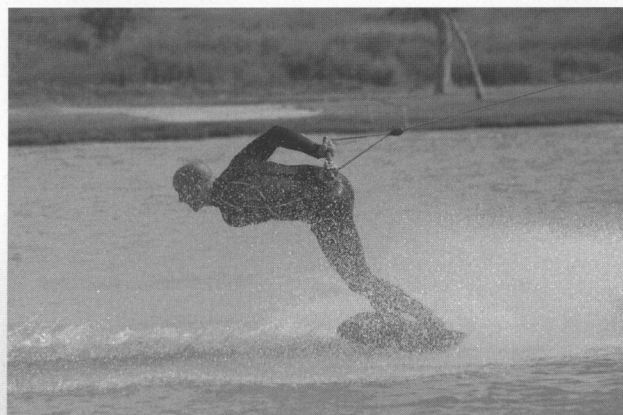

י. סבן - אישה עומדת, אישה שוכבת

בבל בתקופה של שבר בעם היהודי באירופה. הרב חוצין מתגלה באיגרותיו לכתבי העת באירופה לא רק כשופר לקהילתו, אלא גם כאיש קשר עם התפוצות, כמדווח מהימן על חיי קהילתו, וכמנהיג אמיתי המנסה לבנות גשר בין הזרמים השונים בין היהודים כדי למנוע קרע. דרך האיגרות אנו מגלים רב בעל אישיות סגולית, שהמוטו שלו הוא ההכרח לקרב בין רחוקים. פרופסור לב חקק לקח על עצמו מפעל משמעותי, בבחינת עבודת קודש, לגאול את היוצרים הנשכחים של קהילות יהודי המזרח.

י. סבן – סקי מים (1)

י. סבן – סקי מים (2)

מדובר במחקר ייחודי ורב היקף, שבו הציג חקק לראשונה את ניצני הספרות העברית החדשה בבבל בשלוש מאות השנים שקדמו לעלייתם לארץ – שירי חול, מחזות, כתבי עת, מחקרים ספרותיים ועוד. זה היה ספרו הראשון בסדרה שעניינה הצגת התרבות העברית העלומה של יהודי עירק במאות אלו, שעד כה טענו שלא הייתה קיימת. חקק הוא מאלה הכותבים מחדש את ההיסטוריה של הספרות העברית, והוא עושה זאת לא מתוך איזו חובה סקטוריאלית, אלא על מנת שלא נימצא מפחיתים בגנזי הרוח של עמנו. מחבר האיגרות המתפרסמות כאן, הרב שלמה בכור חוצין, היה מעין כתב מקומי בבגדד של עיתונים עבריים שהופיעו במחצית השנייה של המאה ה-19 בפולין, בארץ-ישראל, בהודו ועוד. כתבותיו היו לרוב מכתבים ארוכים לעורך, שבהם נידב מידע והציע את דעותיו. את הכתבות האלה קיבץ עורך הספר לב חקק, פרופסור לספרות עברית באוניברסיטת קליפורניה בלוס-אנג'לס, ויועץ בחוג לשפות ותרבויות של המזרח התיכון.

הרב שלמה בכור חוצין חי בין השנים 1843-1892, והיה אחד מתלמידיו של הרב עבדאללה סומך מגדולי התורה של בבל, מורו הרוחני של רבי יוסף חיים. עבדאללה סומך הקים בית מדרש לרבנים, ותלמידיו הקימו ישיבות והטביעו חותמם על חיי הרוח של קהילות יהודי בבל. ברשימות לכתבי העת סיפר לעולם על יהודי בבל, כורדיסטאן ופרס. בהיותו בן 20 פרסם חוצין קריאה בעיתון "המגיד", ובו בקשה למשה מונטיפיורי לסייע בהקמת בית דפוס בבגדד להדפסת ספרים עבריים. בבית הדפוס שלו אכן הודפסו ספרים עבריים, ולא רק ספרי תפילה ודת או ספרי דינים, אלא גם ספרי מעשיות, שנתפסו בעיניו כאמצעי לתיקון מידות. הרב חוצין ניסה לקרב בין קהילות באירופה, וניסה להבין את רעיונות ההשכלה כאחת הדרכים של אותם יהודים לחזור לשורש היהדות שלהם. היה חשוב לו למנוע קרע, להתקרב אליהם, ולתת להם ביטוי גם בקרב קהילתו. הוא הדגיש את חשיבות השפה העברית. הוא הפיץ רעיונות של אהבת האדם וכבוד לזולת. פרופסור לב חקק חושף דמות של רב בעל שאר רוח, אישיות רבנית, ועם זאת משכיל יהודי המבין את הדרכים להשתלבות יהודים בחברה, ובה בעת מחזק את הכיוון האמוני, את ההטפה לתיקון מידות, להתנהגות ראויה בקשר שבין אדם למקום ובין אדם לחברו. הרב חוצין היה מודרני בכיוון המחשבה שלו, אשר חייב הקניית כישורים ופרנסות, שאינם קשורים לחיי הדת, ומאמץ להשתלב בחיי החברה העירוקית בכלל. ספרו המרתק של לב חקק הוא צוהר למידע שפרש הרב חוצין בפני קהילות באירופה: סיפורים על המתרחש בקהילה, סיפור הפוגרום בעת קבורת הרב סומך, סיפור על הקשר עם השד"רים שהגיעו לקהילה, סיפורי הבצורת והמגפה, שהיו בזמנו, ועוד סיפורים חשובים מהעת ההיא.

חשוב לקרוא ולעיין בספר זה כדי לגלות עולם אינטלקטואלי עשיר של אישיות תורנית מן השורה הראשונה, מנהיג בקרב יהדות